نشریه تحلیل فضایی مخاطرات محیطی، سال هفتم، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۹
صفحات ۱۴۷ – ۱۶۴

بررسی و تحلیل اثرات مخاطرات محیطی بر ابعاد توسعه پایدار با رویکرد حکمروایی شایسته

مطالعه موردی: استان مازندران

اسماعیل نجفی؛ استادیار دانشکده علوم زمین گروه ژئومورفولوژی دانشگاه دامغان
صیاد ایرانی هریس[1]؛ دانش آموخته دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، پژوهشگر گروه ژئوپلتیک دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران.
فرشاد جعفری؛ دانشجوی کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

دریافت مقاله : ۱۳۹۹/۰۲/۱۴ پذیرش نهایی:۱۳۹۹/۱۲/۰۳

چکیده

مخاطرات محیطی و بحران‌های بوم‌شناسی برآیند تعامل متغیرهای محیطی و محیط زیستی، اقتصادی، فرهنگی و حتی سیاسی هستند. تحقق شاخص‌های توسعه پایدار در مقیاس‌های مختلف بین‌المللی، ملی و محلی قابل اعمال است. این امر در قالب مقیاس بین‌المللی، ضرورت ارتباط بین المللی را می‌طلبد. روش تحقیق، توصیفی- تحلیلی و بر پایه مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی است. در این پژوهش جمع‌آوری داده‌ها (در سال ۱۳۹۶) از طریق پرکردن پرسشنامه و مصاحبه رو در رو با مردم با حجم ۳۸۴ نفر بوده و تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام گرفته است. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که در آزمون T-Test حکمروایی شایسته استان مازندران دارای امتیاز ۲/۷۸ است و در حد متوسط به پایین است، همچنین از میان شاخص‌های مربوط به حکمروایی شایسته در ارتباط با تأثیر مخاطرات انسانی و طبیعی بر شاخص‌های توسعه پایدار که به طور بارز شامل شاخص‌های محیط‌زیستی، اقتصادی و اجتماعی است، شاخص‌های عدالت و برابری و مشارکت در استان مازندران نسبت به سایر شاخص‌ها وضعیت بهتری را نشان می‌دهد و شاخص‌های شفافیت، و پاسخگویی و قانون محوری از دید مردم کم‌تر از حد متوسط ارزیابی شده‌اند و از این حیث دارای وضعیت مناسبی نیستند.

واژه های کلیدی: مخاطرات محیطی، حکمروایی شایسته، توسعه پایدار، استان مازندران.

[1].نویسنده مسئول: Email:Sayad.irani@srbiau.ac.ir

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-04]

[DOI: 10.29252/jsaeh.7.4.28.147]

مقدمه

از آغاز دهه ۱۹۹۰، اندیشه توسعه شهری پایدار در بین تصمیم‌گیران و متفکران یک موضوع ریشه‌ای و بسیار مهم بوده است. به این دلیل که مفهوم تاریخی توسعه را در بر می‌گیرد و در عین حال در تعیین خط‌مشی‌های بین‌المللی، ملی و منطقه‌ای حال حاضر نیز اهمیت بسیاری یافته است پیو(Pugh,۱۳۸۳). در سالیان اخیر، حکمروایی تبدیل به موضوعی داغ در مدیریت بخش دولتی شده است و این به واسطه نقش مهمی است که حکمرانی در تعیین سلامت اجتماع ایفا می‌کند. بنابراین با توجه به منابع زیست‌محیطی، حکمرانی خوب یعنی شیوه‌ای که در آن تصمیم‌گیرها به ترویج توسعه پایدارکه شامل حفاظت از محیط‌زیست است بینجامد (شکری‌زاده و اشرفی،۱۳۹۰). حاکمیت، قابلیت نهادی سازمان‌های عمومی برای ارائه کالاهای مورد تقاضای عموم و کمک به شهروندان کشور یا نمایندگان آنها به صورت کارا، شفاف، منصفانه و همراه با پاسخگویی با توجه به منابع محدود است. این تعریف از حاکمیت، معرف یک سازمان بین‌المللی و نهاد توسعه مانند بانک جهانی است که از طریق برنامه‌های حاکمیت خوب درصدد پشتیبانی از اصلاحاتی است که هدف آن‌ها تقویت ظرفیت راهبردی حکومت‌های دریافت کننده کمک است در عین حال که قصد دارد با مشارکت جامعه مدنی را در حاکمیت نیز تحکیم بخشد،کروگر(Krueger, ۲۰۰۷).

مخاطرات محیطی و بحران‌های بوم‌شناسی، برآیند تعامل متغییرهای محیط‌زیستی، اقتصادی، فرهنگی، بهداشتی و حتی سیاسی هستند. دامنه کنش این متغییرها، محلی- کروی است، به طوری که هیچ جای زمین از پیامدهای آن به دور نمانده است، با این تفاوت که دامنه و عمق بحران شدت و ضعف دارد(کاویانی‌راد، ۱۳۸۹). بررسی اثرات مخاطرات محیطی در ارتباط با توسعه پایدار با رویکرد حکمروایی شایسته موضوع بسیار مهم و از لحاظ ماهیت بسیار مهم است، بنابراین پژوهش حاضر با رویکری توصیفی- تحلیلی و بر پایه مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی به بررسی اثرات مخاطرات محیطی بر روی شاخص‌های پایدار استان مازنداران با شاخص‌های حمکروایی شایسته پرداخته است.

در زمینه موضوع مورد بررسی پژوهش حاضر، تحقیقات نسبتاً زیادی در سطح جهان و ایران انجام گرفته که می‌توان به مواردی از آنها اشاره کرد. برنامه توسعه سازمان ملل (UNDP,۱۹۹۷) مجموعه‌ای از اصول حکمرانی خوب شهری را ارائه می‌دهدکه نسبت به سایر گروه‌ها از جامعیت بیشتری برخوردار است. این اصول در بعضی معانی ترکیبی از نتایج قدرت و اهداف سیاست است و اصول حکمرانی خوب شهری، یک وضعیت مفید را برای مدیریت شهر فراهم می‌آورد. این اصول ابزارهای توسعه‌یافته‌ای برای ارزیابی‌های عمیق در سطوح محلی هستند. در تحقیقات بانک جهانی در اواخر دهه ۱۹۸۰، پس از یک دهه سیاست‌های تعدیل اقتصادی ساختاری در بسیاری از کشورهای آفریقایی، بانک جهانی به این نتیجه رسید که حکمرانی، موضوعی اساسی در راهبرد توسعه کشورهایی است که عملکردشان ضعیف است. به عبارتی بانک جهانی در مطالعات سال ۱۹۸۹ دریافت که حکمرانی – شیوه مدیریت و اداره کشور یا رابطه شهروندان با حکومت کنندگان – موضوع محوری توسعه است. پس از آن سازمان ملل در دومین کنفرانس مربوط به سکونتگاه‌های انسانی، در سال ۱۹۹۶ استانبول، شعار خود را «فعالیت جهانی برای حکمروایی شهری خوب» قرار داد و تأکید کرد که شهرهای جهان می‌بایست در جهت استقرار حکمروایی شهری قدم بردارند.

شنگ (Sheng ,۲۰۱۰) در مقاله تحت عنوان "حاکمیت شهری خوب در جنوب شرق آسیا " بیان داشته که اسیای جنوب شرقی در حال تجربه رشد سریع اقتصادی و شهرنشینی است. امروزه بیش از ۴۰درصد آن در مناطق شهری زندگی می کنند. با سیاست‌های عدم تمرکز مسئولیت از سطح ملی به دولت محلی منتقل شده و انتظار می رود که

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-04]

[DOI: 10.29252/jsaeh.7.4.28.147]

چنین سیاست‌هایی بر افزایش عملکرد کارامد در مناطق شهری و حمایت از رشد اقتصادی بیشتر موثر باشد. در این مقاله استدلال می کند که اتکا به بازار توسعه و ارائه نیازها و خدمات عمومی شهری نیاز به دولت های قوی محلی و پیوستن به اصول حکمرانی خوب شهری دارد، تا اطمینان حاصل شود که نه تنها سازنده بلکه همچنین موجب توسعه پایدار و فراگیر شهری است.

هاوس و کلوزن(Haus & Klausen, ۲۰۱٤) در مقاله با عنوان "رهبری خوب شهری و مشارکت جامعه مواد لازم برای حکمروایی خوب" به بررسی اینکه چگونه رهبری سیاسی و مشارکت در جامعه با هم می‌تواند به تصمیم موثرقانونی و سیاسی در کمک به ایجاد زمینه حکومت شهری گردد پرداخته تجربیات جهار شهر اروپایی از کشورهای انگلستان، نروژ، آلمان، ایتالیا را بیان کرده‌اند.

سینگ(Singh,۲۰۱۳) در مقاله تحت عنوان "مشارکت شهروندان در امور شهری و تلاش برای شفافیت و پاسخگویی" انتشار یافته است بیان می‌کند که شهرنشینی در حال رشد که نه تنها اقتصاد کشور هند را تحت تأثیر قرار داد بلکه چالش‌های حکومت را پیچیده کرد. یکی از راه‌حل‌ها غیر متمرکز کردن حکومت است که در آن شهروندان باید سهم عمده‌ای در تصمیم‌گیری در مورد این که چگونه باید شهرها مدیریت شوند دارند.

عبدالهی(۱۳۸۹)، در رساله دکتری خود تحت عنوان ساختار محله پایدار شهرهای ایران (گذشته، اکنون، الگوی آتی) در شهر شیراز، در دانشگاه شهید بهشتی تهران، در رساله خود فصلی را به حکمروایی محله‌ای اختصاص داده است. وی در تحقیق خود به منظور پرداختن به مفهوم حکمروایی محله‌ای و معیارهای پایداری محله در چارچوب دیدگاه حکمروایی محله ابتدا تلاش نموده تا به شرح و بسط مفهوم حکمروایی شهری و تلقی‌های گوناگون از این مفهوم که منجر به شکل‌گیری رویکردها، خاص نظری شده است و همچنین به برداشت‌های گوناگون از مفهوم حکمروایی پرداخته و اشاره شده حکمروایی محله اصول رویکردهای توسعه و ترویج می‌باشد. شمس پویا (۱۳۹۱)، در پایان نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان تحلیل حکمروایی شهری به منظور و سازماندهی فضایی اسلامشهر، در دانشگاه شهید بهشتی تهران، به تجزیه و تحلیل مؤلفه‌ها و شاخص‌های حکمروایی چون مشارکت، پاسخگویی، قانونمندی، شفافیت، اثربخشی و کارآیی، مسئولیت‌پذیری به منظور بررسی و تحلیل سازمان فضایی منتج از ساختارهای و نهادهای الگوی توسعه فضایی پرداخته است و نتایج پژوهش حاکی از این است که شکل‌گیری و رشد شهر اسلام شهر بدون توجه به اصول پایداری مدیریت شهری، عدم توجه به نهادهای مشارکتی و مردمی، کم‌رنگ بودن نقش مردم، گروه‌های اجتماعی تشکل‌های شهروندی و ... در طرح‌های شهری بوده است و در مجموع برنامه‌ریزی‌ها متمرکز و مدیریت فضایی واگرا با حداقل روابط افقی می‌باشد.

ملکی و همکاران(۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی نقش الگوی حکمروایی خوب شهری در تحقق شهر تاب آور(مطالعه موردی: شهر اهواز) پرداخته‌اند، یافته‌های پژوهش ایشان نشان داد که در شهر اهواز شاخص‌های مشارکت، عدالت محوری، توافق و اجماع محوری، کارایی و اثربخشی، قانونمندی، شفافیت، مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی که انعکاس دهنده حکمروایی خوب شهری می‌باشند بر ابعاد تاب‌آوری شهری تأثیر بالایی (ضریب تأثیر ۰.۶۹) دارند. بنابراین بهبود شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در شهر اهواز منجر به افزایش تاب‌آوری شهر و شهروندان می‌گردد.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-04]

[DOI: 10.29252/jsaeh.7.4.28.147]

در ادامه توضیحات مختصری در مورد مفاهیم توسعه و توسعه پایدار، مخاطرات محیطی و حکمروایی شایسته[۱] آورده شده است.

مفهوم توسعه تقریباً به قدمت تمدن است، سوارز و کینته‌یه (Soares & Quintella, ۲۰۰۸). توسعه مفهومی است که بعد از جنگ جهانی دوم در موضوعات علمی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و بین‌المللی به‌کار برده می‌شود، موسوی و همکاران (Mousavi& et al, ۲۰۱٤). عام‌ترین معنای توسعه در یک جامعه، فرایند کشف قابلیت‌های خود و دیگر جوامع برای به دست آوردن توانایی خلق آگاهانه روابط نوین اجتماعی، در جهت رهایی هرچه بیشتر بشر از بند کور جبرهای طبیعی و اجتماعی و تحقق آزادانه اعمال اراده خویش است(اطاعت و همکاران، ۱۳۹۲). توسعه در مفهوم کلی فرآیند بهبود وضع زندگی و برنامه‌ریزی به معنی هر نوع اقدام از پیش اندیشیده شده در این فرآیند، همیشه همراه و همگام بشر بوده و پدیده جدیدی نیست. اما توسعه به مفهوم کوشش آگاهانه، نهادی شده و مبتنی بر برنامه‌ریزی برای ترقی ابعاد متنوع حیات، به گونه‌ای که امروزه به آن نگریسته می‌شود از دستاوردهای قرن بیستم است که از سال ۱۹۱۷ میلادی در شوروی سابق آغاز گردید(رضوانی،۱۳۹۰). روند توسعه شهری در زمان و فضا تقریباً در ارتباط با توسعه اجتماعی ادامه می‌یابد و تغییرات ساختاری در اقتصاد و افزایش تحرک جمعیت باعث تغییر در چشم انداز توسعه شهری می‌شود، ماتیسوفس(Matisovs, ۲۰۱۱). توسعه پایدار جریانی است به دنبال مسأله جهانی شدن فقر، که یکی از چالش‌های جهانی در توسعه پایدار است وابستگی پیچیده‌ای با شاخص‌های محیط زیستی، اقتصادی و اجتماعی دارد، الیوت(Elliott, ۲۰۰٦).

مخاطره مترادف با نسبت خطر است. مترادف نسبت تهدید نیز معرفی شده است. درعین‌حال، تعریفی جامع از مخاطره این است که آن را واقعه، پدیده، فرایند، وضعیت یا فعالیتی که ممکن است برای فرد، جمعیت، جامعه و محیط، زیان جدی دارد، بدانیم (مقیمی،۱۳۹۲). خطر منبعی است که توانایی آسیب به افراد؛ خسارت به اموال و یا محیط‌زیست را دارد. یکی از روش‌های تقسیم‌بندی مخاطرات، تقسیم‌بندی بر اساس عامل وقوع آن‌ها است. مخاطرات عوامل مختلفی داشته باشند، از این نظر آن‌ها به دو دسته بسیار کلی تقسیم بندی می‌شوند: الف: مخاطرات طبیعی ب: مخاطرات انسان، جدول شماره (۱).

مخاطرات انسانی حوادثی هستند که انسان‌ها عامل ایجاد آن‌ها هستند و یا به گونه‌ای در ایجاد آن نقش بسیار دارند. این نقش ممکن است عمدی و با اراده و یا غیرعمدی و بدون اراده باشد و مخاطراتی هستند که عامل انسانی در رویداد آن‌ها نقش دارند. از جمله مخاطراتی هستند که می‌توانند قابل پیشگیری و کنترل باشند. بنابراین بر خلاف مخاطرات طبیعی دو ویژگی اساسی دارند؛ «پیشگیری» «قابلیت کنترل». طبقه‌بندی دیگری بر اساس خصوصیات خطر وجود دارد؛ مانند اندازه و درجه خطر بر این اساس مخاطرات را می‌توان به چهار دسته تقسیم کرد: الف) مخاطرات انسان ساز ویرانگر ب)مخاطرات انسان ساز معمولی ج) مخاطرات طبیعی ویرانگر د)مخاطرات طبیعی معمولی (قائدرحمتی و ضیایی، ۱۳۹۰). منشأ مخاطرات طبیعی، فرایندهای طبیعی زمین است، این فرایندها می‌توانند شامل فعالیت‌های زمین چون آتش‌فشان، زلزله، رانش و ... باشند. از جمله‌ی آنها تغییرات ناگهانی جوی نیز می‌توانند با نمودهایی چون انواع طوفان، خشک‌سالی و سیل منجر به ایجاد مخاطرات طبیعی شوند.

[۱] Good governance

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-04]

[DOI: 10.29252/jsaeh.7.4.28.147]

جدول شماره ۱. ابعاد و پیامدهای مخاطرات محیطی (انسانی و طبیعی)

مخاطرات انسانی	مخاطرات طبیعی
تخریب محیط‌زیست محلی- کروی	تخریب محیط‌زیست محلی
تخریب گستره اسکان بشر (گاه به صورت دائمی)	تخریب گستره اسکان به صورت گذار
نابودی بنیادهای زیستی	تغییر بنیادهای زیستی
بروز تنش‌های پایدار اجتماعی محلی- ملی	بروز تنش‌های موقت اجتماعی محلی- ملی
نابودی و کوچ اجتماعات و محیط زیست	هماهنگی و سازگاری اجتماعات
تهدید بقاء	تداوم بقاء

منبع: (کاویانی راد، ۱۳۸۹)

اصولاً حکمروایی شهری به عنوان رویکردی از نظام تصمیم گیری و اداره امور شهری تلقی می شود و در واقع فرآیندی است که بر اساس کنش متقابل میان سازمآن‌ها و نهادهای رسمی اداره شهر از یک سو و سازمان های غیر دولتی (NGO) و تشکل‌های جامعه مدنی، از طرف دیگر شکل می‌گیرد (ابراهیم زاده، ۱۳۹۲). به علت افزایش نرخ رشد شهرنشینی به احتمال زیاد برای آینده باید به موضوع مدیریت محیط‌زیست شهری به طور کارآمد و موثر اهمیت داده شود. برای این امر مهم این است که ظرفیت و توانایی شهرداری برای تولید منابع و رسیدگی به مشکلات زیست محیطی محلی از جمله، مدیریت مواد زائد جامد، آلودگی آب و آلودگی هوا انجام گیرد، بانک جهانی (world bank, ۲۰۰۷). دولت‌های محلی تأثیر عظیمی بر چگونگی تکمیل روابط شهر و محیط‌زیست دارند و نیز بر چگونگی تعامل شهرهای‌شان با جوامع جهانی و مناطق داخلی کشور، تأثیر می‌گذارند. دولت محلی کارآمد، می‌تواند با بالا بردن ظرفیت توسعه پایدار محیط‌زیست شهری، شهرها را رقابتی‌تر، کارآمدتر و برای سرمایه‌گذاران و کارگران جذاب‌تر کند. قدرت برنامه‌ریزی خوب و مدیریت موثر در دولت‌های شهری قوی و قدرتمند برای راندن شهرها به سمت پایداری ضروری است. مسأله اصلی این است که شهرها باید قدرت داشته باشند تا بتوانند قوانین را تصویب کنند (عباس‌زاده و حسین پور، ۱۳۹۰). از این رو به نظر می‌رسد که نهاد مدیریت شهری که در ایران از دو سازمان شهرداری و شورای شهر تشکیل شده است یکی از بهترین ساز و کارها برای تحقق حکمروایی خوب شهری است. "کارلیک" در این ارتباط می گوید، حکمرانی خوب، مدیریت کارآمد امور عمومی از طریق بر پاکردن یک حکومت و قواعد مشروع و قانونی در راستای پیشبرد ارزش‌های اجتماعی افراد و گروه‌ها است (ابراهیم زاده و اسدیان، ۱۳۹۲). در جدول شماره (۲) اصول حکمروایی شایسته از دیدگاه سازمان‌های جهانی و نظریه پردازان آورده شده است.

جدول شماره ۲. اصول حکمروایی شایسته از دیدگاه سازمان‌های جهانی و نظریه پردازان

شاخص / دیدگاه	مشارکت	پاسخگویی	اثربخشی و کارایی	شفافیت	مسئولیت پذیری	قانون محوری	عدالت وبرابری	مشروعیت	اجماع گرایی	امنیت
UNDP[1]	*	*	*	*	*	*	*		*	
جان فریدمن		*					*			

[1] United Nations Development Program

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-04]

[DOI: 10.29252/jsaeh.7.4.28.147]

بانک جهانی	*	*	*	*			*			
UNCHS[1]	*	*	*	*			*			
ODA[2]		*			*	*		*		
دنیش ماتا	*	*			*					
موریتا ساجیکو- زاله دارود		*	*	*			*			
سان فنگ کام	*			*			*			
دیوید.جی.ای. داگلاس	*	*					*			
UN-Habitat[3]	*	*	*		*		*			*
دانیل کافمن، آرت کرای، پابلوزوید، لوبتون		*	*			*	*			
تیلور،ویس، موبیس، تیسدل	*	*		*			*			
شاخص‌های پژوهش	*	*	*	*	*	*	*			

منبع: (سجادی و همکاران، ۱۳۹۶)

داده ها و روش کار

- **معرفی محدوده مورد مطالعه**

استان مازندران با حدود ۲۳ هزار کیلومتر مساحت بین ۳۵ درجه و ۴۷ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۳۵ دقیقه عرض شمالی و ۳۴ دقیقه تا ۵۴ درجه و ۱۰دقیقه‌ی طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار گرفته است (ضرابی و همکاران، ۱۳۹۱). این استان از شمال به دریای مازندران، از جنوب به استان‌های تهران و سمنان و از غرب و شرق به ترتیب به استان‌های گیلان و گلستان محدود می‌شود شکل شماره (۱). بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵، جمعیت استان مازندران بالغ ۵۸۲،۳،۲۸۳ نفر می‌باشد. طبق تقسیمات کشوری سال ۱۳۹۵، این استان دارای ۲۳ شهرستان، ۵۶ بخش، ۱۳۱ دهستان و ۵۸ شهر است (مرکز آمار ایران،۱۳۹۵).

از مهم‌ترین مخاطرات طبیعی و انسانی در سطح استان مازندران می‌توان زلزله، حرکات دامنه‌ای، سیل، آتش سوزی، خشکسالی، سرمازدگی، آلودگی منابع آب، فرسایش خاک‌ها، آلودگی محصولات کشاورزی، شهرنشینی و توسعه شهرنشینی، پسماندها و ... اشاره کرد که خسارت‌های زیادی را به بار می آورد، توجه به علوم زمین و محیط‌زیست می‌تواند، علاوه برای پیشگیری از مخاطرات، روند توسعه پایدار را شتاب بخشد.

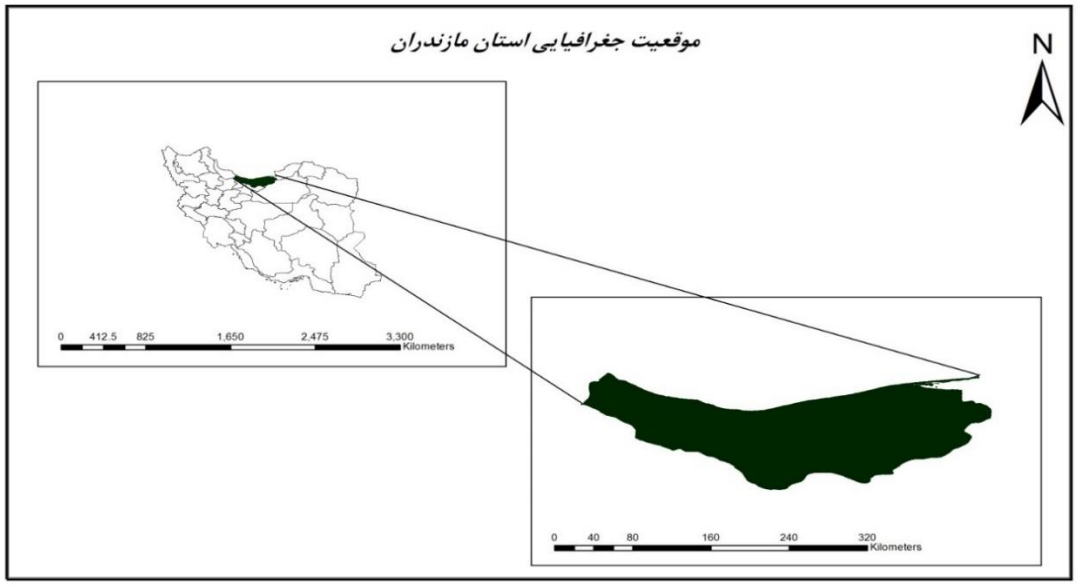
[1] United Nations Centre for Human Settlements

[2] Operating Department Assistant

[3] United Nations Human Settlements Program

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-04]

[DOI: 10.29252/jsaeh.7.4.28.147]

شکل ۱. نقشه موقعیت جغرافیایی استان مازندران

- **روش کار**

روش تحقیق، توصیفی- تحلیلی و بر پایه مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی است. به منظورگردآوری اطلاعات در چارچوب مبانی نظری تحقیق با مراجعه به منابع کتابخانه‌ای(کتاب‌ها فارسی و لاتین، نشریات، پایان نامه‌ها و سایت‌های معتبر خارجی) مطالب مورد نیاز گردآوری شده است. آمار و اطلاعات مربوط شاخص‌های توسعه یافتگی استان مازندران از آمارهای مرکز آمار ایران استخراج و سپس با نرم افزار SPSS مورد بررسی قرار گرفته است، جدول شماره (۳). برای تعیین حجم نمونه تحقیق از فرمول کوکران استفاده شده است.

جامعه آماری در این پژوهش استان مازندارن و جمعیت استان در سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، ۵۸۲،۳،۲۸۳ نفر می‌باشد که با قرار دادن مجموع جمعیت منطقه در فرمول فوق با سطح احتمال ۹۵ درصد به محاسبه حجم نمونه از طریق برآورد توزیع های دوجمله ای (کوکران) مبادرت شد. در مجموع۳۸۴ پرسشنامه در بین ساکنین و مسئولین در استان مورد مطالعه، روش تصادفی ساده توزیع گردید. همچنین جهت دسترسی بهتر به اطلاعات برخی از سوالات به صورت باز طراحی گردید. در برآورد جامعه نمونه برای پرسشگری با t=۱/۶۵ مورد محاسبه قرار گرفت. جهت تعیین p و q (صفت های آماری) از ۳۰ نفر به عنوان نمونه با ارائه یک سوال در حوزه حکمروایی شایسته پرسشگری شد و p=۰/۷ و q =۰/۳ به‌دست آمده است. پایایی یا قابلیت اعتماد یکی دیگر از ویژگی‌های فنی ابزار اندازه‌گیری است که نشان دهنده این است که ابزارهای اندازه‌گیری که برای سنجش متغیر و صفتی خاص ساخته شده تا چه اندازه نتایج یکسانی را در شرایط مشابه به دست می‌دهد. به عبارت دیگر ابزار پایا ابزاری است که از خاصیت تکرارپذیری و سنجش نتایج یکسان برخوردار باشد(ازکیا و دربان آستانه،۱۳۸۲). یکی از روش‌های محاسبه قابلیت پایایی ضریب آلفای کرونباخ می‌باشد. در این پژوهش مطالعه‌ای مقدماتی با توزیع ۳۰ پرسشنامه در قالب پیش آزمون استفاده شده است. سپس با استفاده از نرم افزار SPSS مقدار آلفا برای هر سئوال و کل پرسشنامه به شرح زیر به دست آمد. دامنه ضریب اعتماد آلفای کرونباخ از صفر، به معنی عدم پایداری تا مثبت یک به معنای پایایی کامل است که هر چه این مقدار به یک نزدیک‌تر باشد، قابلیت اعتماد پرسشنامه بیش‌تر می‌شود. طبق قاعده تجربی مقدار آلفا باید

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-04]
[DOI: 10.29252/jsaeh.7.4.28.147]

بیش‌تر از ۰/۷ باشد تا بتوان مقیاس را دارای پایایی به شمار آورد (ازکیا و دربان آستانه، ۱۳۸۲). در این مطالعه مقدار آلفای ابزار ۰/۸۵۱ به دست آمد. بنابراین پایایی آن تایید می‌شود(جدول۴).

جدول شماره ۳. شاخص‌های تحقیق شاخص‌های حکمروایی شایسته

شاخص‌های مشارکت		شاخص‌های پاسخگویی		شاخص های اثربخشی و کارآیی		شاخص های شفافیت	
Q۱	تمایل مدیران به مشارکت مردم در گسترش و ایجاد فضاهای تفریحی و فرهنگی و فضاهای ورزشی و محیط‌زیستی	Q۳	پاسخگویی مدیران شهری به خواسته‌ها وشکایت مردم در خصوص تخریب محیط‌زیست محل زندگی شما	Q۵	تأثیر برنامه‌های اعمال شده مدیران در کاهش آلودگی(هوا، آب و...) و افزایش کیفیت شاخص‌های توسعه پایدار	Q۷	میزان اطلاع شما از بودجه‌های صرف شده برای حفاظت و توسعهمحیط‌زیست و برنامه های عمرانی وایجاد اشتغال در استان
Q۲	نقش مدیریت شهری در افزایش مشارکت مردم در راستای بهبود محیط‌زیست شهرهای استان مازندران و کاهش تخریب محیط زیست	Q۴	توانایی پاسخگویی مدیران در مواجه با مخاطرات محیطی در مواقع بحرانی	Q۶	اثربخشی طرح‌های انجام شده از سوی مدیران زیست محیطی در سطح شهرستان های استان مازندران	Q۸	میزان اطلاع شما از تصویب طرح‌ها و برنامه‌های برای مقابله با اثرات مخاطرات محیطی بر روی شاخص‌های توسعه‌ای استان
مسئولیت پذیری		**قانون محوری**		**عدالت و برابری**		----------	
Q۹	میزان مسئولیت پذیری مدیران شهری در قبال ارتقای شاخص‌های توسعه پایدار در مواجه با مخاطرات انسانی و طبیعی	Q۱۱	میزان برخورد قانونی مسئولین با عوامل آلوده کننده محلی و منطقه‌ای عوامل تخریب کننده محیط‌زیست	Q۱۴	اختصاص بودجه کافی به استان شما در جهت رفع مشکلات محیط‌زیستی و افزایش اشتغال در مقایسه با سایر استان‌های کشور	---	----------
Q۱۰	تمایل به پذیرش مسئولیت در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی درسطح محله خود	Q۱۲	میزان پایبندی مدیران به رعایت قوانین شاخص‌های توسعه پایدار در جهت کاهش اثرات مخاطرات محیطی	Q۱۵	میزان دسترسی به امکانات رفاهی و ایجاد اشتغال محل زندگی شما در مقایسه با شهرهای دیگر استان	---	----------
---	----------	Q۱۳	میزان پایبندی مدیران به رعایت قوانین شاخص‌های توسعه پایدار در جهت کاهش اثرات مخاطرات محیطی	Q۱۶	تمایل به پذیرش مسئولیت در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی درسطح محله خود	---	----------

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-04]

[DOI: 10.29252/jsaeh.7.4.28.147]

جدول شماره۴. نتیجه آزمون آلفای کرونباخ جهت تعیین پایایی ابزار

تعداد گویه	مقدار آلفا
۱۶	۰/۸۵۱

جدول شماره۵. آلفای کرونباخ جهت نشان دادن پایداری درونی گویه‌ها

گویه‌ها	مقدار آلفا
مشارکت	۰/۸۶۵
تمایل مدیران به مشارکت مردم در گسترش و ایجاد فضاهای تفریحی و فرهنگی و فضاهای ورزشی و محیط زیستی؟	۰/۸۶۳
نقش مدیریت شهری در افزایش مشارکت مردم در راستای بهبود محیط‌زیست شهرهای استان مازندران و کاهش تخریب محیط زیست؟	۰/۸۶۷
پاسخگویی	۰/۸۴۱
پاسخگویی مدیران شهری به خواسته‌ها وشکایت مردم در خصوص تخریب محیط‌زیست محل زندگی شما چقدر است؟	۰/۸۴۴
توانایی پاسخگویی مدیران در مواجه با مخاطرات محیطی در مواقع بحرانی به چه میزان است؟	۰/۸۳۸
اثربخشی و کارایی	۰/۸۵۹
تأثیر برنامه‌های اعمال شده مدیران در کاهش آلودگی(هوا، آب و...) و افزایش کیفیت شاخص‌های توسعه پایدار به چه میزان است؟	۰/۸۴۴
ان اثربخشی طرح‌های انجام شده از سوی مدیران زیست محیطی در سطح شهرستان های استان مازندران به چه میزان است؟	۰/۸۸۸
شفافیت	۰/۸۴۳
میزان اطلاع شما از بودجه‌های صرف شده برای حفاظت و توسعه محیط‌زیست و برنامه های عمرانی وایجاد اشتغال در استان چه میزان است؟	۰/۸۴۵
میزان اطلاع شما از تصویب طرح‌ها و برنامه‌های برای مقابله با اثرات مخاطرات محیطی بر روی شاخص‌های توسعه ای استان چقدر است؟	۰/۸۴۱
مسولیت پذیری	۰/۸۴۵
میزان مسئولیت پذیری مدیران شهری در قبال ارتقای شاخص‌های توسعه پایدار در مواجه با مخاطرات انسانی و طبیعی به چه میزان است؟	۰/۸۴۸
تمایل به پذیرش مسئولیت در زمینه های اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی درسطح محله خود به چه میزان است؟	۰/۸۴۲
قانون محوری	۰/۸۴۶
میزان برخورد قانونی مسئولین با عوامل آلوده کننده محلی و منطقه‌ای عوامل تخریب کننده محیط‌زیست به چه میزان است؟	۰/۸۴۲
میزان پایبندی مدیران به رعایت قوانین شاخص‌های توسعه پایدار در جهت کاهش اثرات مخاطرات محیطی چقدر است؟	۰/۸۴۴
تأثیر قوانین اعمال شده در جهت کاهش ساخت و ساز های بی رویه در استان و مازندران و جلوگیری از تخریب جنگل ها چقدر است؟	۰/۸۴۶
عدالت و برابری	۰/۸۴۵
اختصاص بودجه کافی به استان شما در جهت رفع مشکلات محیط زیستی و افزایش اشتغال در مقایسه با سایر استان های کشور؟	۰/۸۵۱
میزان دسترسی به امکانات رفاهی و ایجاد اشتغال محل زندگی شما در مقایسه با شهرهای دیگر استان چقدر است؟	۰/۸۴۸
توجه دولت به برخورد برابر با عوامل تخریب کننده محیط زیستی شهر و کوتاه کردن دست رانت خواران زمین در استان مازندران چقدر است؟	۰/۸۴۵

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-04]

[DOI: 10.29252/jsaeh.7.4.28.147]

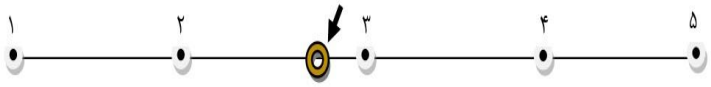
شرح و تفسیر نتایج

تحلیل عامل اکتشافی زمانی به کار می‌رود که شواهد کافی برای تشکیل فرضیه درباره تعداد عامل‌های مناسب به منظور تعیین تعداد یا ماهیت عامل‌هایی که پراکندگی بین متغیرها را توجیه می‌کنند، وجود نداشته باشد. بنابراین تحلیل اکتشافی بیش‌تر به عنوان یک روش تدوین و تولید تئوری و نه یک روش آزمون تئوری در نظر گرفته می‌شود. همه روش‌های تحلیل عاملی اکتشافی تمایل دارند، نتایج مشابه با راه حل مؤلفه‌های اصلی به دست دهند. به همین منظور برای بررسی روایی سازه‌ای شاخص‌های حکمروایی شایسته نیز ساختار عوامل متغیرهای تحقیق، شیوه آماری تحلیل عاملی از نوع اکتشافی و به روشKMO و آزمون بارتلت مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این مطالعه تحلیل عامل اکتشافی به روش مؤلفه‌های اصلی صورت گرفت، همان طور که در جدول (۶) مشاهده می‌شود مقدار KMO برابر است با ۰/۸۰۲چون بزرگ‌تر از ۰/۷می‌باشد مورد تأیید است و آزمون کرویت بارتلت در سطح معنی‌داری ۹۹٪ با مقدار(Sig=۰/۰۰۰) رد می‌شود. که نشان از تأیید سازه‌ای پرسشنامه می‌باشد.

جدول شماره۶. نتایج آزمون KMO و کرویت بارتلت

شاخص KMO		۰/۸۰۲
آزمون کرویت بارتلت	مقدار کای اسکویر	۸۵۳/۱۶۷
	درجه ی آزادی	۲۵۳
	سطح معناداری	۰/۰۰۰

نتایج حاصل آزمون تی تک نمونه‌ای، برای مقایسه میانگین میزان حکمروایی شایسته جهت تأثیر مخاطرات محیطی بر شاخص‌های توسعه پایدار انجام گرفته است. در این آزمون با سطح متوسط مقایسه شده‌اند که نتایج آن به شرح زیر است. با توجه به فرضیه H۰ مبنی بر عدم تفاوت بین میانگین شاخص (μ=۳) با میانگین داده‌ها همان طور که مشاهده می‌شود سطح معنی‌داری آزمون T، برای هر کدام از ابزارها به طور کلی کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد که نشان دهنده رد شدن فرضیه H۰ می‌باشد و با توجه به اختلاف میانگین‌های آزمون مشهود است که از دید مردم مورد نظر میزان عدالت و برابری با میانگین ۳/۲ دارای بیش‌ترین اثر و سپس مشارکت با میانگین ۳/۰۲ دارای وضعیت بهتری می‌باشند که با توجه به سطح معنی‌داری می‌توان گفت که بعد پاسخگویی، شفافیت و قانون محوری با سطح میانگین (μ=۳) دارای اختلاف معنادار آماری می‌باشد. در واقع عملکرد آن‌ها کم‌تر از حد متوسط می‌باشد و سایر شاخص‌ها دارای تفاوت معنادار آماری نمی‌باشد در واقع عملکرد آن‌ها در سطح متوسط است. در مجموع پیاده‌سازی حکمروایی شایسته در سطح استان مورد نظر کم‌تر از سطح متوسط می‌باشد. بنابراین نیازمند برنامه‌ریزی‌های لازم جهت درگیر کردن مردم جهت افزایش و بهبود سطح کیفیت و کمیت شاخص‌های توسعه پایدار در برابر مخاطرات محیطی است. با توجه به میانگین ۲/۷۸، حکمروایی شایسته در استان مازندران مشخص می‌شود که سطح وضعیت موجود حکمروایی شایسته در استان یاده شده در حد کم‌تر از متوسط است(شکل۲ و ۳).

شکل۲. وضعیت موجود حکمروایی شایسته در استان مازندران

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-04]

[DOI: 10.29252/jsaeh.7.4.28.147]

جدول شماره ۷. شاخص‌های آماری هریک از گویه‌های پرسشنامه‌های توزیع شده بررسی اثرات مخاطرات محیطی بر ابعاد توسعه پایدار با رویکرد حکمروایی شایسته استان مازندران

شاخص	گویه	میانگین	انحراف استاندارد	کمترین	بیشترین	دامنه تغییرات
مشارکت	تمایل مدیران به مشارکت مردم در گسترش و ایجاد فضاهای تفریحی و فرهنگی و فضاهای ورزشی و محیط زیستی؟	۱۰۰۰.۳	۹۶۹۰۱.	۰۰.۲	۰۰.۵	۰۰.۳
	نقش مدیریت شهری در افزایش مشارکت مردم در راستای بهبود محیط‌زیست شهرهای استان مازندران و کاهش تخریب محیط زیست؟	۲۰۰۰.۳	۲۵۸۱۹.۱	۰۰.۱	۰۰.۵	۰۰.۴
پاسخگویی	پاسخگویی مدیران شهری به خواسته‌ها وشکایت مردم در خصوص تخریب محیط‌زیست محل زندگی شما چقدر است؟ا	۵۸۳۳.۲	۱۲۴۳۳.۱	۰۰.۱	۰۰.۵	۰۰.۴
	توانایی پاسخگویی مدیران در مواجه با مخاطرات محیطی در مواقع بحرانی به چه میزان است؟ا	۲۱۶۷.۳	۲۰۰۱۶.۱	۰۰.۱	۰۰.۵	۰۰.۴
اثربخشی و کارایی	تأثیر برنامه‌های اعمال شده مدیران در کاهش آلودگی(هوا، آب و..) و افزایش کیفیت شاخص‌های توسعه پایدار به چه میزان است؟	۸۵۰۰.۳	۱۰۲۰۰.۱	۰۰.۱	۰۰.۵	۰۰.۴
	اثربخشی طرح‌های انجام شده از سوی مدیران زیست محیطی در سطح شهرستان های استان مازندران به چه میزان است؟	۶۵۰۰.۳	۰۵۴۸۵.۱	۰۰.۱	۰۰.۵	۰۰.۴
شفافیت	میزان اطلاع شما از بودجه‌های صرف شده برای حفاظت و توسعه محیط‌زیست و برنامه های عمرانی وایجاد اشتغال در استان چه میزان است؟	۳۳۳۳.۳	۳۶۱۲۹.۱	۰۰.۱	۰۰.۵	۰۰.۴
	میزان اطلاع شما از تصویب طرح‌ها و برنامه‌های برای مقابله با اثرات مخاطرات محیطی بر روی شاخص‌های توسعه ای استان چقدر است؟	۳۱۶۷.۳	۱۲۷۳۴.۱	۰۰.۱	۰۰.۵	۰۰.۴
مسئولیت پذیری	میزان مسئولیت پذیری مدیران شهری در قبال ارتقای شاخص‌های توسعه پایدار در مواجه با مخاطرات انسانی و طبیعی به چه میزان است؟	۱۳۳۳.۴	۸۹۱۹۰.	۰۰.۱	۰۰.۵	۰۰.۴
	تمایل به پذیرش مسئولیت در زمینه های اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی درسطح محله خود به چه میزان است؟	۱۳۳۳.۳	۳۵۱۲۹.۱	۰۰.۱	۰۰.۵	۰۰.۴
قانون محوری	یزان برخورد قانونی مسئولین با عوامل آلوده کننده محلی و منطقه ای عوامل تخریب کننده محیط‌زیست به چه میزان است؟	۴۸۳۳.۳	۱۳۴۳۳.۱	۰۰.۱	۰۰.۵	۰۰.۴
	میزان پایبندی مدیران به رعایت قوانین شاخص‌های توسعه پایدار در جهت کاهش اثرات	۶۱۶۷.۳	۲۰۵۱۶.۱	۰۰.۱	۰۰.۵	۰۰.۴

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-04]

[DOI: 10.29252/jsaeh.7.4.28.147]

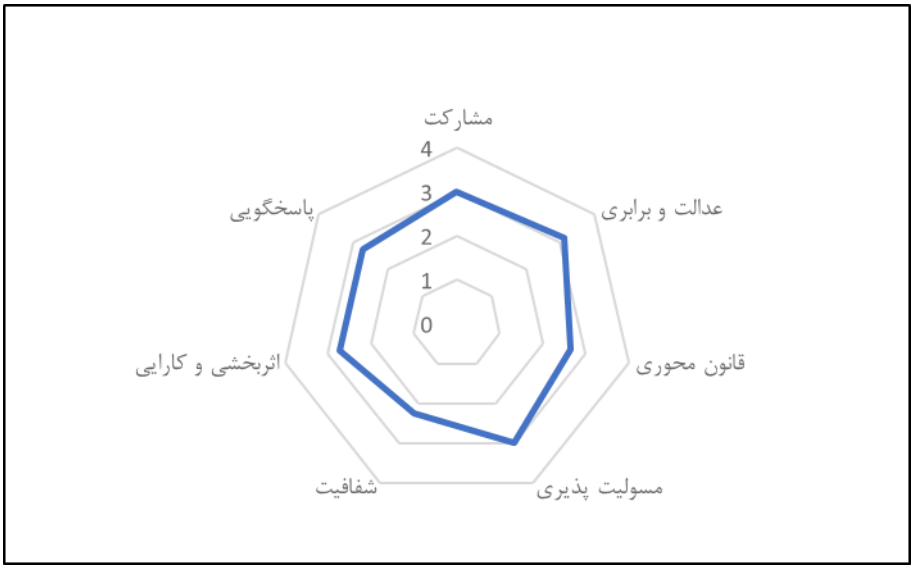
	مخاطرات محیطی چقدر است؟					
	تأثیر قوانین اعمال شده در جهت کاهش ساخت و ساز های بی رویه در استان و مازندران و جلوگیری از تخریب جنگل ها چقدر است؟	۷۳۳۳.۳	۹۷۱۹۹.	۰۰.۱	۰۰.۵	۰۰.۴
عدالت و برابری	اختصاص بودجه کافی به استان شما در جهت رفع مشکلات محیط زیستی و افزایش اشتغال در مقایسه با سایر استان های کشور؟	۹۸۳۳.۳	۶۲۴۳۳.۱	۰۰.۱	۰۰.۵	۰۰.۴
	میزان دسترسی به امکانات رفاهی و ایجاد اشتغال محل زندگی شما در مقایسه با شهرهای دیگر استان چقدر است؟	۴۶۶۷.۳	۲۰۰۱۶.۱	۰۰.۱	۰۰.۵	۰۰.۴
	توجه دولت به برخورد برابر با عوامل تخریب کننده محیط زیستی شهر و کوتاه کردن دست رانت خواران زمین در استان مازندران چقدر است؟	۵۳۳۳.۳	۹۵۱۹۸.	۰۰.۱	۰۰.۵	۰۰.۴

جدول ۸. نتایج آزمون T-Test برای بررسی میزان حکمروایی شایسته استان مازندران

متغیرها	میانگین	آماره آزمون تی	درجه آزادی	سطح معناداری دوسویه	اختلاف میانگین ها	وضعیت
مشارکت	۳/۰۲۱۸	۰/۲۷۵	۸۴	۰/۷۸۴	۰/۲۱۸۵	مطلوب
پاسخگویی	۲/۷۱۷۶	-۲/۹۱۰	۸۴	۰/۰۰۵	-۰/۲۸۲۳۵	نامطلوب
اثربخشی و کارایی	۲/۷۲۱۶	-۱/۸۰۲	۸۴	۰/۰۷۵	-۰/۲۷۸۴۳	نامطلوب
شفافیت	۲/۲۵۸۸	-۸/۲۴۲	۸۴	۰/۰۰۰	-۰/۷۴۱۱	نامطلوب
مسولیت پذیری	۲/۹۸۲۴	-۰/۱۸۵	۸۴	۰/۸۵۳	-۰/۱۷۶۵	نامطلوب
قانون محوری	۲/۶۴۱۲	-۳/۵۵۳	۸۴	۰/۰۰۱	-۰/۳۵۸۸۲	نامطلوب
عدالت و برابری	۳/۱۲۳۶	۱/۵۰۷	۸۴	۰/۱۳۵	۰/۱۲۳۵۳	مطلوب
حکمروایی شایسته	۲/۷۸	-۳/۶۵۲	۸۴	۰/۰۰۰	-۰/۲۴۹	نامطلوب

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-04]

[DOI: 10.29252/jsaeh.7.4.28.147]

شکل ۳. نمودار عنکوبتی شاخص‌های حکمروایی شایسته

به طور کلی از۱۶ پرسش به کار گرفته شده در بررسی اجرای ابعاد حکمروایی شایسته در بررسی تأثیر ات مخاطرات محیطی بر روی شاخص‌های توسعه پایدرا استان مازندران ۶ پرسش ۶۴/۱۹ مجموع واریانس را توضیح داده است. ۶ عامل اصلی به عنوان مقادیر استخراج مشخص شدند که دسته بندی‌های آن‌ها در جدول (۹) ارائه شده است.

جدول شماره ۹. نتایج واریانس تبیین شده مربوط به شاخص‌های حکمروایی شایسته در استان مازندران

مؤلفه	مقادیر ویژه اولیه			مقادیر استخراج از مربعات بارعاملی			مقادیر چرخش یافته بارهای عاملی		
	جمع	درصد واریانس	درصد تجمعی	جمع	درصد واریانس	درصد تجمعی	جمع	درصد واریانس	درصد تجمعی
۱	۶/۹۸۰	۳۰/۳۴۹	۳۰/۳۴۹	۶/۹۸۰	۳۰/۳۴۹	۳۰/۳۴۹	۳/۴۳۹	۱۴/۹۵۲	۱۴/۹۵۲
۲	۲/۱۶۳	۹/۴۰۶	۳۹/۷۷۵	۲/۱۶۳	۹/۴۰۶	۳۹/۷۷۵	۲/۸۰۹	۱۲/۲۱۳	۲۷/۱۶۴
۳	۱/۸۴۰	۷/۹۹۹	۴۷/۷۵۴	۱/۸۴۰	۷/۹۹۹	۴۷/۷۵۴	۲/۳۵۸	۱۰/۲۵۰	۳۷/۴۱۴
۴	۱/۴۴۹	۶/۳۰۱	۵۴/۰۵۵	۱/۴۴۹	۶/۳۰۱	۵۴/۰۵۵	۲/۲۷۱	۹/۸۷۳	۴۷/۲۸۷
۵	۱/۲۹۳	۵/۶۲۴	۵۹/۶۷۹	۱/۲۹۳	۵/۶۲۴	۵۹/۶۷۹	۲/۰۰۲	۸/۷۰۶	۵۵/۹۹۳
۶	۱/۰۳۸	۴/۵۱۲	۶۴/۱۹۰	۱/۰۳۸	۴/۵۱۲	۶۴/۱۹۰	۱/۸۸۵	۸/۱۹۷	۶۴/۱۹۰
۷	۰/۹۲۸	۴/۰۳۴	۶۸/۲۲۴						
۸	۰/۸۹۹	۳/۹۰۷	۷۲/۱۳۱						
۹	۰/۸۵۳	۳/۷۰۷	۷۵/۸۳۷						
۱۰	۰/۷۴۸	۳/۲۵۴	۷۹/۰۹۱						
۱۱	۰/۶۵۶	۲/۸۵۳	۸۱/۹۴۵						
۱۲	۰/۵۹۱	۲/۵۷۱	۸۴/۵۱۶						
۱۳	۰/۵۴۶	۲/۳۷۵	۸۶/۸۹۱						
۱۴	۰/۵۲۱	۲/۲۶۷	۸۹/۱۵۸						

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-04]

[DOI: 10.29252/jsaeh.7.4.28.147]

۱۵	۰/۴۹۲	۲/۱۳۷	۹۱/۲۹۶						
۱۶	۰/۴۰۱	۱/۷۴۳	۹۳/۰۳۹						

جدول شماره ۱۰. نتایج روش تحلیل عاملی پرسش‌های مربوط به شاخص‌های حکمروایی شایسته پس از دوران ماتریسی به روش واریماکس

	مؤلفه					
	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱Q	۰/۶۵۹	۰/۱۴۵	۰/۵۱۴	۰/۱۷۰	-۰/۰۵۶	۰/۰۹۵
۲Q	-۰/۰۱۲	-۰/۰۷۶	-۰/۱۷۵	۰/۷۷۲	۰/۱۴۲	۰/۰۲۷
۳Q	۰/۶۴۵	۰/۱۱۹	۰/۰۵۶	۰/۰۸۰	۰/۱۹۱	۰/۲۰۸
۴Q	۰/۵۸۹	۰/۱۸۳	۰/۵۱۶	۰/۱۲۶	۰/۱۹۷	۰/۰۲۳
۵Q	۰/۰۳۴	۰/۲۷۵	۰/۷۷۲	-۰/۰۲۵	۰/۲۸۴	۰/۰۷۹
۶Q	۰/۲۳۶	۰/۲۲۷	۰/۷۲۰	-۰/۰۲۵	۰/۰۳۰	۰/۱۸۳
۷Q	۰/۳۹۸	۰/۲۷۵	-۰/۰۶۵	-۰/۰۴۹	۰/۶۳۹	-۰/۰۵۰
۸Q	-۰/۴۷۰	۰/۱۳۱	۰/۱۱۰	۰/۰۵۸	۰/۶۶۰	-۰/۲۱۷
۹Q	-۰/۱۱۹	۰/۱۳۴	۰/۲۶۲	۰/۳۱۴	۰/۲۵۸	۰/۵۸۳
۱۰Q	۰/۱۰۷	۰/۵۹۲	۰/۳۰۹	۰/۱۰۳	۰/۲۲۱	۰/۲۲۳
۱۱Q	۰/۱۱۵	۰/۸۵۹	۰/۰۶۶	-۰/۰۱۳	۰/۱۳۸	۰/۱۲۹
۱۲Q	۰/۱۴۸	۰/۷۶۳	۰/۱۸۱	-۰/۰۵۴	۰/۰۶۰	۰/۱۵۶
۱۳Q	۰/۴۶۵	۰/۱۰۹	-۰/۰۳۶	-۰/۰۸۸	۰/۰۱۲	۰/۷۲۰
۱۴Q	۰/۲۹۴	۰/۳۵۲	۰/۲۷۵	۰/۰۸۵	۰/۶۲۰	-۰/۲۵۵
۱۵Q	۰/۵۴۹	۰/۳۰۲	۰/۱۹۱	۰/۱۸۵	۰/۱۹۸	-۰/۲۰۶
۱۶Q	۰/۰۳۳	۰/۱۹۸	۰/۱۲۲	۰/۱۴۲	-۰/۱۱۵	۰/۷۳۹

نتیجه گیری

بر اساس شاخص‌های حکمروایی شایسته در ارتباط با مخاطرات محیطی و توسعه پایدار استان مازندران در حد کم‌تر از متوسط (۲/۷۸ با میانه نظری۳) ارزیابی شد. بر اساس نتایج تحلیل عاملی پس از دوران ماتریسی به روش واریماکس نشان می دهد که در شاخص مشارکت، نقش مدیریت شهری در افزایش مشارکت مردم در راستای بهبود محیطزیست شهرها و کاهش ناهنجاری های اجتماعی استان مازندران و کاهش تخریب محیطزیست (با ضریب ۰/۷۷۲) ، در شاخص پاسخگویی، پاسخگویی مدیران شهری به خواستهها وشکایت مردم در خصوص تخریب محیطزیست و وضعیت اشتغال (با ضریب ۰/۶۴۵)، در شاخص اثربخشی و کارآیی، تأثیر برنامه‌های اعمال شده مدیران در کاهش آلودگی(هوا، آب و..) و افزایش کیفیت شاخص‌های اجتماعی و زیر ساختی توسعه پایدار (۰/۷۷۲) و متغییر اثربخشی طرح‌های انجام شده از سوی مدیران زیست محیطی در سطح شهرستان های استان مازندران (با ضریب ۰/۷۲۰)، در شاخص

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-04]
[DOI: 10.29252/jsaeh.7.4.28.147]

شفافیت، میزان اطلاع شما از تصویب طرح‌ها و برنامه‌های برای مقابله با اثرات مخاطرات محیطی بر روی شاخص‌های توسعه ای استان چقدر است (با ضریب ۰/۶۶۰) و میزان اطلاع شما از بودجه‌های صرف شده برای حفاظت و توسعه محیط‌زیست و برنامه‌های عمرانی وایجاد اشتغال در استان چه میزان است(با ضریب ۰/۶۳۹)، در شاخص مسئولیت‌پذیری، تمایل به پذیرش مسئولیت در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی درسطح محله خود به چه میزان است(با ضریب ۰/۵۹۲)، در شاخص قانون محوری، میزان برخورد قانونی مسئولین با عوامل آلوده کننده محلی و منطقه ای عوامل تخریب کننده محیط‌زیست (با ضریب ۰/۸۵۹)، در شاخص عدالت و برابری، توجه دولت به برخورد برابر با عوامل تخریب کننده محیط‌زیستی شهر و کوتاه کردن دست رانت خواران زمین در استان مازندران (با ضریب ۰/۷۳۹) دارای بار عاملی بیش‌تری بودند. از میان شاخص‌های مربوط به حکمروایی شایسته در ارتباط با تأثیر مخاطرات انسانی و طبیعی بر روی شاخص‌های توسعه پایدار که به طور بارز شامل شاخص‌های محیط زیستی، اقتصادی و اجتماعی است، شاخص‌های عدالت و برابری و مشارکت در استان مازندران نسبت به سایر شاخص‌ها وضعیت بهتری را نشان می‌دهد و شاخص‌های شفافیت، و پاسخگویی و قانون محوری از دید مردم کم‌تر از حد متوسط ارزیابی شده اند و از این حیث دارای وضعیت مناسبی نیستند.

ارائه پیشنهادات

- شفاف سازی و پاسخگویی مدیران شهری در جهت ارتقاء شاخص‌های توسعه پایدار و حداقل‌سازی اثرات مخاطرات محیطی
- افزایش مشارکت مردم در برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری برای اجرای برنامه‌های مختلف از جمله کاهش تخریب جنگل‌ها و جلوگیری از تخریب محیط‌زیست
- قانون محوری مسئولان در جهت کاهش ساخت سازهای بی‌رویه و ویلاسازی‌های در شهرستان‌های مختلف استان مازندران جهت کاهش تخریب جنگل‌ها
- برخورد قانونمند و جدی با عوامل آلوده کننده محیط‌زیست در استان مازندران
- ایجاد بنگاه‌های زود بازده و کارخانه‌های متناسب با تولید استان در جهت تولیدی کردن محصولات استان که شامل مرکبات و ... جهت ایجاد اشتغال و افزایش قدرت اقتصادی استان
- تقویت سازمان‌های غیرانتفاعی در راستای حضور پررنگ مردم و مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها محیط زیستی و اقتصادی (با توجه به این که تمایل مشارکت مردم به شرکت در پروژه‌ها و برنامه‌های محیط زیستی و اجتماعی زیاد است باید از این ظرفیت نهایت استفاده به عمل آید. برای این امر با ایجاد مراکز موجود مثل شورایاری محلات، خانه‌های سبز، دوستداران محیط‌زیست و در کل فضاهای فرهنگی)
- مسئولیت پذیری مدیران در بحث‌های مربوط به طرح های انجام شده و در حال انجام استان جهت افزایش شاخص‌های توسعه پایدار
- حفظ و حمایت از منابع طبیعی و انسانی جهت پیشبرد اهداف اقتصادی و اجتماعی استان مازندران

افزایش تجهیزات و امکانات مدیریت شهری در جهت جمع آوری پسماندها و جلوگیری از ایحاد آلودگی محیطی در استان مازندران

- تامین نیازهای اساسی و بهبود سطح کیفیت زندگی و اداره بهتر اکوسیستم‌ها و آینده‌ی توسعه پایدار

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-04]

[DOI: 10.29252/jsaeh.7.4.28.147]

- تصویب قوانینی برای برخورد قاطع با عوامل مخرب محیط زیستی و کسانی که جنگل‌ها را در جهت منافع شخصی از بین می‌برند.

منابع

ابراهیم‌زاده، عیسی و اسدیان، مرتضی .۱۳۹۲. تحلیل و ارزیابی میزان تحقق پذیری حکمروایی خوب شهری در ایران نمونه موردی شهر کاشمر، *جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای*، **۶**: ۱۷-۳۰.

ازکیا، مصطفی و دریان آستانه، علیرضا .۱۳۸۲. *روش‌های کاربردی تحقیق*، جلد اول، انتشارات کیهان، تهران.

اطاعت، جواد، صرافی، مظفر، دژپسند، فرهاد، دینی ترکمانی، علی، سریع القلم، محمود، محمودی، وحید، هادی زنور، بهروز. ۱۳۹۲. *مبنای توسعه پایدار در ایران*، انتشارات نشر علم، چاپ اول، تهران.

پیو، سدریک .۱۳۸۳. *شهرهای پایدار(در کشورهای در حال توسعه)*، مترجم: ناصر محرم نژاد، انتشارات مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری وزارت مسکن و شهرسازی، چاپ اول، تهران.

رضوانی، محمدرضا .۱۳۹۰. *برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران*، تهران، نشر قومس، چاپ چهارم، تهران.

سجادی، ژیلا، یارمرادی، کیومرث، کانونی، رضا، حیدری، مرتضی .۱۳۹۶. نقش حکمروایی شایسته در ارتقای کیفیت محیط‌زیست شهری از دیدگاه ساکنین نمونه موردی محله باغ فردوس منطقه یک تهران، *دو فصلنامه پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری*، **۱۵**: ۹۷-۱۱۰.

شکری‌زاده، مریم و اشرفی، محمدعلی .۱۳۹۰. بررسی اثر حکمرانی خوب بر کیفیت زیست‌محیطی در کشورهای در حال توسعه، همایش بین المللی مدیریت گردشگری توسعه پایدار، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مرودشت.

عباس زاده، غلامرضا و حسین پور، سید علی .۱۳۹۰. *شهرهای قابل سکونت (فواید برنامه‌ریزی محیط‌زیست شهری)*، چاپ اول، انتشارات طحان/ هله، تهران.

قائدرحمتی، صفر؛ خادم الحسینی، احمد؛ محمدی فرد، علی .۱۳۸۹. تحلیل بر درجه توسعه یافتگی شهرستان‌های استان سیستان و بلوچستان، *فصلنامه آمایش محیط*،**۹**: ۸۷- ۷۹.

کاویانی‌راد، مراد.۱۳۸۹. تحلیل فضایی مخاطرات محیطی و بحران‌های بوم‌شناسی در ایران، *فصلنامه علوم سیاسی: مطالعات راهبردی*، **۴۸**: ۳۳- ۵۸ .

مرکز آمار ایران. ۱۳۹۵.www.amar.org

مقیمی، ابراهیم.۱۳۹۲. *دانش مخاطرات (برای زندگی با کیفیت‌تر و محیط پایدارتر)*، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.

ملکی، سعید ، اروین، محمود، بذرافکن، شهرام .۱۳۹۷. بررسی نقش الگوی حکمروایی خوب شهری در تحقق شهر تاب آور(مطالعه موردی: شهر اهواز). دانش شهرسازی.**۴**:۱-۱۸.

Elliott, J.A .۲۰۰٦. *An Introduction Sustainable Development*. Third Edition, simultaneously published in the USA and Canada by Routledge.

Krueger, Rob .۲۰۰۷. Making Smart Use of a Sewer in Worcester.Massachusetts: A Cautionary Note on Smart Growth as an Economic Development Policy. *Local Environment*.۱۲: ۹۳-۱۱۰.

Matisovs, Ivars .۲۰۱۱. Urban Development Trends in The Latgale Rigion at The Beginning of The ۲۱ ST Century. Proceedings of the ۸th International Scientific and Practical Conference. Rezekne. Latvia. ۱: ۱۲۹-۱۳۸.

Mousavi. MirNajaf. Salehi. Mehdi, Kashkooli, Ali Bagheri .۲۰۱٤. Assessment and Classification of Environmental Problems Based onSustainable Development Indexes (Case Study: Cities of Yazd Province). *Journal of Civil Engineering and Urbanism*. ٤: ۱۱۰-۱۱۹.

Singh.S.۲۰۱۳. Citizens' Participation in Urban Governance: Quest for Transparency and Accountability. ٤: ۱۹۱-۲۰۲. https://**doi**.org/۱۰,۱۱۷۷/۰۹۷٥٤۲٥۳۱۳٤۷۷٥٦٤.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-04]

[DOI: 10.29252/jsaeh.7.4.28.147]

Soares, Jair Jr. Quintella. Rogério H .۲۰۰۸. *Development: an Analysis of Concepts, Measurement and Indicators*. BAR. Curitiba. ۵ :۱۰٤-۱۲٤.

Sheng,Y.K,.۲,۱۰. Good Urban Governance in Southeast Asia. Environment and Urbanization ASIA. ۱: ۱۳۱-۱٤۷. https://**doi**.org/۱۰,۱۱۷۷/۰۹۷٥٤۲٥۳۱۰۰۰۱۰۰۲۰۳.

World bank .۱۹۹۲. Governance and Development Report. Washington. DC.

UNESCO (۲۰۱۲) Education for Sustainable Development, Published in Paris , France.

Haus, M., & Klausen, J.E. (۲۰۱٤). Good Governance? Urban Leadership and Community Involvement: Ingredients for. *Urban Affairs Review*. ٤۷: ۲٥٦-۲۷۹.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-04]

[DOI: 10.29252/jsaeh.7.4.28.147]

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-04]

[DOI: 10.29252/jsaeh.7.4.28.147]